

censura acadèmica sobre la sexualidad. Expone con claridad y evidencia que el sexo no era un tabú para los antiguos, que formaba parte de su vida cotidiana y que era visible en todos los espacios, desde los más sagrados a los profanos. Por ello, la información que podemos extraer es rica y detallada, dibujando un panorama de naturaleza en torno a las relaciones sexuales.

ELENA DUCE PASTOR
elena.duce@uam.es

D.O.I.: 10.1344/Lectora2024.19

Universidad Autónoma de Madrid

Enheduana: The Complete Poems of the World's First Author

Sophus Helle

New Haven i Londres, Yale University Press, 2023, xxii+259 pp. ISBN: 978-0-300-26417-3

Sophus Helle presenta en aquest volum tots els poemes sumeris de la princesa Enheduana, la primera persona a la qual podem atribuir l'autoria d'una obra literària; és a dir, el primer autor de la història. No cal dir que aquesta traducció de Helle no és pas la primera. Han estat molts els estudiosos que han fet diverses aproximacions als poemes d'Enheduana, però el treball de Helle representa una novetat respecte a les traduccions anteriors. Fins ara, la majoria dels esforços s'havien centrat a analitzar, comprendre i traduir uns textos que en alguns casos són particularment difícils d'entendre. Sophus Helle intenta amb aquesta obra superar aquesta fase que podríem anomenar "primària" per fer un salt endavant i oferir els poemes d'Enheduana a un públic que va més enllà de l'estrictament assiriològic, tot plegat fet des d'una perspectiva menys filològica i erudita. Això es nota en l'orientació del volum i en la forma i el model de traducció que ha triat l'assiriòleg danès.

El llibre de Helle es divideix en tres parts: (a) una introducció breu on l'autor emmarca el treball i el sentit del seu llibre; (b) la part central de l'obra que conté la traducció dels cinc poemes que atribuïm a Enheduana i (c) un recull d'estudis sobre el context històric de l'autora, les característiques formals i de contingut dels poemes així com un últim assaig dedicat al concepte d'autoria i la recepció de l'obra d'Enheduana. El llibre es clou amb un quadre cronològic, un glossari de noms propis i termes tècnics, un apartat de notes i l'imprescindible índex de noms, termes i conceptes.

Generalment, les traduccions de poesia sumèria no pretenen tenir una forma poètica en la llengua de rebuda; es giren els versos en prosa de forma més o menys elegant, tot respectant, això sí, la frontera del vers original. Prou feina hi ha a establir un text, aclarir problemes lexicogràfics greus i a salvar l'abisme cultural i cronològic que ens

separa de la Mesopotàmia antiga. Helle intenta superar aquest marc i fer una traducció anglesa més poètica. L'autor s'ha hagut de prendre algunes llibertats per fer atractiva la dicció sumèria al lector modern (xix). En paraules de propi traductor: "I have done my best not to tame the text, but neither did I want to produce an exact word-for-word translation that might convey the sense of the lines but none of their magic. I wanted to do justice to the myriad verbal games that are found in the Sumerian originals, which teem with puns, wordplay, and double meanings" (xx).

Per aconseguir això, l'estratègia que segueix és fer una traducció analògica, sense intentar reproduir la forma dels versos sumeris, atès el caràcter extremadament sintètic d'aquesta llengua. Així, Helle decideix trencar la frontera del vers original i crear línies molt curtes en la traducció anglesa, fent-ho especialment en la versió de l'*Enal·liment d'Inana* i de l'*Himne a Inana* (7-52). D'aquesta manera, el text té una aparença de vers quan s'obre el llibre a primer cop d'ull. Però malgrat l'aparença, ¿té la versió anglesa de Helle una forma poètica? Aquest és un tema complex que ens portaria a discutir sobre quina ha de ser la naturalesa formal de la poesia, és a dir, si la poesia s'ha de poder distingir formalment de la prosa, més enllà de l'aspecte visual estampat al paper. Potser l'únic tret essencial que distingiria la poesia de la prosa seria el ritme; la poesia, sigui en la llengua que sigui, ha de tenir algun tipus de ritme que faci que qui llegeix el text percebi algun tipus de musicalitat, encara que sigui inconscientment. Aquesta musicalitat es pot aconseguir mitjançant patrons mètrics més o menys rígids, tal com fan les formes tradicionals de poesia o també trencant-los, però sempre mantenint un ritme, com van fer de manera pionera Ezra Pound, William Carlos Williams o T. S. Eliot.

El resultat de les traduccions de Helle és un intent de vers modern, amb un cert ritme que s'aconsegueix, però, essencialment retallant el vers original. No intenta en cap moment girar el vers aplicant una mètrica tradicional a la seva traducció (vull donar les gràcies a Sam Abrams i a Wilfred Watson per les observacions que m'han fet sobre aquesta qüestió). No obstant això, s'agraeix molt que Helle hagi intentat superar la sempre confortable literalitat per arriscar-se a anar més enllà en les seves traduccions, tal com ens ho explica en un exemple molt il·lustratiu en la introducció del llibre (xx). Hom es pregunta, però: si l'objectiu final no és fer versos anglesos en la traducció (siguin del tipus que siguin aquests versos), aleshores potser no cal donar a les seves traduccions l'aparença de poema?

Una altra novetat visual de Helle és la solució que ha trobat per resoldre el problema dels passatges mutilats dels textos. Atesa l'antiguitat d'aquests poemes i del seu caràcter freqüentment fragmentari, és molt comuna l'existència de llacunes textuales. Els assiriòlegs generalment ho resolen mitjançant prosaiques anotacions del tipus "quaranta línies perdudes". Helle s'empesca una altra estratègia que consisteix a posar vuit punts seguits per omplir allò que hauria de ser una línia de vers en la traducció; d'aquesta manera, ens trobem amb tres pàgines pràcticament senceres del llibre on només trobem columnes de punts. Amb aquesta solució, Helle té la lloable intenció que el lector es pugui fer una millor idea de la quantitat de text que manca.

La gran aportació de Helle amb aquesta traducció —i amb les seves anteriors versions del *Poema de Gilgamesh* al danès i a l'anglès— és aquest salt tan necessari que l'assiriologia ha de fer per damunt de l'alta muralla on ha estat reclosa durant més d'un segle i trencar les barreres d'una disciplina amb un cert autisme. Helle aconsegueix fer-ho gràcies a la seva formació; d'una banda, els seus estudis d'assiriologia li permeten una aproximació directa als textos originals amb el màxim rigor. D'altra banda, els seus estudis de literatura comparada li procuren una visió panoràmica de la literatura que va molt més enllà del clos assiriològic. Així, s'aconsegueix la quadratura del cercle: d'una banda, fer unes traduccions rigoroses i útils per als assiriòlegs, i, d'altra banda, posar a l'abast de tothom la poesia d'Enheduana en unes traduccions on ressona l'eco i la potència poètica de l'original.

Per acabar, cal fer un últim apunt. Helle discuteix a bastament la qüestió de l'autoria en la literatura sumèria en general i més concretament sobre la condició d'autora que la tradició sumero-babilònica va atribuir a Enheduana. Primer de tot, s'ha de dir que no tenim cap dubte de l'existència històrica d'aquesta princesa de la dinastia d'Akkad (ca. 2300 aC), però també cal ressenyar que s'ha debatut molt l'autoria real d'Enheduana sobre aquests textos. No entrarem aquí en la discussió. Només ens agradaria assenyalar que, fos o no ella l'autora d'aquests poemes, seria una llàstima que l'assiriologia —en una lloable aposta per intentar escatir la veritat històrica— deixés perdre l'oportunitat de poder vantar-se de “tenir” el primer autor de la història. Al cap i a la fi, les nostres biblioteques són plenes de llibres que tenen escrit a les seves portades el nom d'Homer.

LLUIS FELIU

lluisfeliu@ub.edu

Institut del Pròxim Orient Antic
Universitat de Barcelona

D.O.I.: 10.1344/Lectora2024.30.20

Filòsofes de la contemporaneïtat

Núria Sara Miras Boronat

Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2023, 428 pp. ISBN: 978-84-9168-914-0

Un grau universitari de 240 crèdits ECTS requereix una dedicació aproximada de 6000 hores al llarg de 4 anys. Un alumne que cursés aquest grau a la Universitat de Barcelona l'any acadèmic 2016-2017, només hauria dedicat entre 10 i 20 hores a llegir l'obra de dones filòsofes durant els quatre anys —i hauria pogut graduar-se sense cap problema sense llegir-ne cap. A Catalunya, el temari d'Història de la Filosofia de la selectivitat —l'últim contacte amb aquesta disciplina per aquells que no trien continuar estudiant-la